Δόγμα και ήθος (Σεβ. Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 4 Νοεμβρίου, 2010

Το δόγμα δεν είναι κάποιες θεωρητικές διδασκαλίες, που είναι ανεξάρτητες από την ζωή των Χριστιανών, αλλά συνδέονται στενά με το ήθος, δηλαδή με την όλη ζωή τους. Αυτό θα δούμε σύντομα στα επόμενα.

1. Ορολογία

Όταν αρχίζη κανείς ένα θέμα πρέπει να προσδιορίζη την έννοια κάθε όρου, γιατί «αρχή σοφίας ονομάτων επίσκεψις», κατά τον σοφόν Αντισθένη. Έτσι και εδώ πρέπει να προσδιορίσουμε τι εννοούμε με τους όρους δόγμα και ήθος.

Η λέξη δόγμα προέρχεται από το ρήμα δοκώ που σημαίνει πιστεύω, έχω πεποίθηση, νομίζω, και με αυτήν την λέξη δηλώνεται μια θεμελιώδης αρχή που εκφράζει μια επιστημονική αλήθεια, ένα πολιτικό γεγονός. Στον Χριστιανισμό με την λέξη δόγμα εννοείται η διδασκαλία για θεμελιώδη ζητήματα πίστεως που θεωρείται ότι έχει απόλυτο κύρος. Η διαταγή που εκδόθηκε από τον Καίσαρα Αύγουστο να απογραφούν όλοι οι κατοικοι της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας λέγεται δόγμα. «Εγένετο εν ταις ημέραις εκείναις εξήλθε δόγμα παρά Καίσαρος Αυγούστου απογράφεσθαι πάσαν την οικουμένην» (Λουκ. β , 1).

Στις «Πράξεις των Αποστόλων» με τον όρο δόγμα προσδιορίζονται οι αποφάσεις των Αποστόλων που ελήφθησαν στην πρώτη Αποστολική Σύνοδο, γι’ αυτό γράφεται: «ως δε διεπορεύοντο τας πόλεις, παρεδίδουν αυτοίς φυλάσσειν τα δόγματα τα κεκριμένα υπό των αποστόλων και των πρεσβυτέρων των εν Ιερουσαλήμ» (Πραξ. ιστ , 4).

Με αυτήν την έννοια ονομάσθηκαν δόγματα και οι αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων. Στην ουσία, όμως, οι αποφάσεις πάνω σε θεμελιώδη θεολογικά ζητήματα, ονομάζονται στην γλώσσα των Οικουμενικών Συνόδων όροι. Η λέξη όρος, που συνδέεται με τα όρια, σημαίνει τα όρια μεταξύ της αληθείας και της πλάνης. Ακόμη και η επιστήμη θέτει όρια μεταξύ του πραγματικού και του φανταστικού. Στην θεολογική γλώσσα, για παράδειγμα, ο όρος ομοούσιος δηλώνει ότι ο Λόγος έχει την ίδια ουσία με τον Πατέρα, είναι άκτιστος. Αυτή είναι η αλήθεια, και πέρα από αυτήν την ορολογία ευρίσκεται η πλάνη, το ψεύδος.

Οι Τοπικές και Οικουμενικές Σύνοδοι εκτός από όρους συνέταξαν και ιερούς Κανόνες. Οι όροι-δόγματα αναφέρονται σε Τριαδολογικά, Χριστολογικά και εκκλησιολογικά ζητήματα, και χρησιμοποιείται η φράση «έδοξε τω Αγίω Πνεύματι και ημίν», ενώ οι ιεροί Κανόνες αναφέρονται στην ενότητα της Εκκλησίας και την πορεία των Χριστιανών-μελών της Εκκλησίας προς την οικειοποίηση της σωτηρίας και χρησιμοποιείται κυρίως η φράση «ήρεσε τη Συνόδω». Στην πραγματικότητα οι ιεροί Κανόνες είναι η μετάφραση των δογμάτων στην εκκλησιαστική ζωή και ο τρόπος εκείνος δια του οποίου οι Χριστιανοί μπορούν να βιώσουν στην προσωπική τους ζωή τα δόγματα. Μέσα από αυτήν την προοπτική πρέπει να δούμε τους ιερούς Κανόνες και όχι μέσα από νομικές διαδικασίες.

Η λέξη ήθος δηλώνει την ποιότητα του χαρακτήρος ενός ανθρώπου. Η λέξη αυτή στον πληθυντικό αριθμό, ήθη, αναφέρεται στις μορφές συμπεριφοράς και στις αντιλήψεις λαών και κοινωνιών, και όταν αυτές είναι σταθερές και τυποποιημένες ονομάζονται έθιμα.

Ο άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος σε μια επιστολή του κάνει λόγο για το ότι οι Χριστιανοί που συνδέονται με τον Χριστό έχουν «ομοήθειαν Θεού». Συγκεκριμένα γράφει: «Πάντες ουν, ομοήθειαν Θεού λαβόντες, εντρέπεσθε αλλήλους, και μηδείς κατά σάρκα βλεπέτω τον πλησίον, αλλ' εν Ιησού Χριστώ αλλήλους δια παντός αγαπάτε». Εδώ «ομοήθεια» εννοείται το χριστοκεντρικό φρόνημα, η εν Χριστώ ζωή.

Την λέξη ηθική χρησιμοποιεί στα συγγράμματά του ο Αριστοτέλης και είναι γνωστά τα λεγόμενα «Ηθικά». Ως λέξη προέρχεται από την λέξη ήθος και συνδέεται με το έθος και δείχνει την ιδιαίτερη πολιτεία των ανθρώπων, τον τρόπο ζωής τους και έχει σχέση με την συνήθεια και την άσκηση.

2. Σχέση μεταξύ δόγματος και ήθους

Υπάρχει μεγάλη σχέση μεταξύ δόγματος–όρου και ήθους, όποια σχέση υπάρχει και μεταξύ θεωρίας και πράξεως. Ο επιστήμονας χρησμοποιεί το πείραμα και οδηγείται σε ένα αποτέλεσμα, το οποίο περικλείεται σε μια πρόταση, και στην συνέχεια δίνεται η δυνατότητα σε κάθε άνθρωπο να έχη την πρόταση αυτή ως αρχή για να εξακριβώση το πείραμα μόνος του. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για την σχέση μεταξύ του δόγματος και του ήθους. Το δόγμα είναι έκφραση της εμπειρίας των θεουμένων, γίνεται τρόπος ζωής, ώστε οι Χριστιανοί δια του ήθους να φθάσουν στην θεωρία.

Θα παραθέσω μερικά πατερικά χωρία για να φανή καθαρά η σχέση μεταξύ του δόγματος και του ήθους - πράξεως.

Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης σε μια επιστολή του, αναφερόμενος στην εντολή του Χριστού προς τους Μαθητές Του να μαθητεύσουν «πάντα τα έθνη βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αυτούς τηρείν πάντα όσα ενετειλάμην υμίν» (Ματθ. κη , 19), λέγει: «διαιρών γαρ εις δύο την των χριστιανών πολιτείαν, το μεν σωτήριον δόγμα εν τη του βαπτίσματος παραδόσει κατησφαλίσατο, τον δε βίον ημών δια της τηρήσεως των εντολών αυτού κατορθούται κελεύει». Αυτό σημαίνει ότι συνδέεται στενά το βάπτισμα με την τήρηση των εντολών του Χριστού. Και στην συνέχεια, γράφει ότι ο διάβολος έδωσε όλη την προσοχή του στο πως θα πλανήση τους ανθρώπους κυρίως στο θέμα του δόγματος, γιατί όπως είναι επόμενο από εκεί γίνεται και η αλλοίωση της ζωής του Χριστιανού. Γι’ αυτό ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης συμβουλεύει ότι όσοι ενδιαφέρονται για την σωτηρία τους δεν πρέπει να απομακρύνονται από την απλότητα των πρώτων λόγων, καθώς επίσης θα πρέπη να παραδέχωνται «εν τη ψυχή Πατέρα και Υιόν και Πνεύμα άγιον», τα οποία πρόσωπα δεν είναι μία πολυώνυμη υπόσταση, αλλά κάθε πρόσωπο της Αγίας Τριάδος είναι μία υπόσταση.

Ο άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων γράφει ότι «ο της θεοσεβείας τρόπος εκ δύο τούτων συνέστηκε ευσεβών δογμάτων και πράξεων αγαθών. Και ούτε τα δόγματα, χωρίς έργων αγαθών ευπρόσδεκτα τω Θεώ• ούτε τα μη μετ’ ευσεβών δογμάτων έργα τελούμενα προσδέχεται ο Θεός». Ο Θεός θέλει από τον άνθρωπο να φυλάσση τα δόγματα, αλλά και να έχη αγαθές πράξεις, δηλαδή βίο αληθή. Ο Αναστάσιος Σιναΐτης γράφει ότι ο τέλειος Χριστιανός είναι «αληθινός οίκος Χριστού, δι’ έργων αγαθών και δογμάτων ευσεβών συνιστάμενος».

Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, αναφερόμενος στον τρόπο της σωτηρίας του Χριστιανού, λέγει ότι αυτός επιτυγχάνεται με τρεις τρόπους, ήτοι με την τήρηση των εντολών, με την διαφύλαξη των δογμάτων και με την πίστη στην Αγία Τριάδα. Και στην συνέχεια, επεξηγεί ότι οι εντολές, όταν κανείς τις εφαρμόζη, χωρίζουν τον νουν από τα πάθη (κάθαρση), τα δόγματα μας εισάγουν στην γνώση των όντων (φωτισμός) και η πίστη ανάγει τον άνθρωπο στην θεωρία της Αγίας Τριάδος (θέωση). Σε άλλο σημείο λέγει ότι ο Χριστός, δια των εντολών, καθιστά τους ανθρώπους που τις τηρούν απαθείς, και δια των θείων δογμάτων τους χαρίζει τον φωτισμό της γνώσεως».

Κατά τον άγιο Ιωάννη τον Σιναΐτη, ο βυθός των δογμάτων είναι βαθύς, που σημαίνει ότι το δόγμα δεν είναι απλώς μια θεωρητική διδασκαλία, ένας κοινός όρος, αλλά μέσα του έχει μια ολόκληρη ζωή. Και στην συνέχεια, λέγει ότι ο νους του ησυχαστού πηδά και βυθίζεται στα δόγματα όχι χωρίς κίνδυνο. Είναι δε επικίνδυνο να κολυμβά κανείς με τα ρούχα του, καθώς επίσης είναι επικίνδυνο να εγγίζη κανείς την θεολογία έχοντας πάθη. Όπως ο κολυμβητής αποβάλλει τα ρούχα του για να κολυμβήση, έτσι και ο άνθρωπος για να μπορή να κατανοήση τα δόγματα, πρέπει να ελευθερωθή από τα πάθη.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης γράφει ότι «όρος ορθοδοξίας εστι, τα δύο της πίστεως δόγματα εκ καθαρότητος ιδείν και γνώναι εξ αυτού, την τριάδα, λέγω και την δυάδα». Μιλώντας για την τριάδα εννοεί τον τριαδικό Θεό, «την τριάδα, εν μονάδι ασυγχύτως και ατμήτως θεωρείν και γινώσκειν», και για την δυάδα, εννοεί τις δύο φύσεις στο πρόσωπο του Χριστού «εν μια υποστάσει• τουτέστιν ένα Υιόν και προ σαρκώσεως και μετά την σάρκωσιν εν δύο φύσεσιν ομολογείν και ειδέναι, εν δύο θελήσεσι θεϊκής τε και ανθρωπίνης ασυγχύτως δοξαζόμενον». Εδώ πρέπει να υπογραμμισθή ότι τα δόγματα αυτά μπορεί κανείς να τα δη και να τα γνωρίση «εκ καθαρότητος», που σημαίνει προϋποθέτουν οπωσδήποτε καθαρότητα της καρδιάς και αποκάλυψη του Θεού. Δεν είναι λογική αποδοχή μιας θεωρητικής διδασκαλίας, αλλά μια αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο, που αλλοιώνει όλην την ύπαρξή του. Και σε άλλο σημείο γράφει: «δόξα περί Θεού αληθής και γνώσις των όντων αψευδής την τελείαν των δογμάτων ορθοδοξίαν συνίστησι».

Στην πραγματικότητα, μπορούμε να πούμε, ότι προηγείται η αναγέννηση του ανθρώπου, με την Χάρη του Θεού και την ελευθερία του ανθρώπου, και στην συνέχεια ο Θεός αποκαλύπτει τον εαυτό του στον άνθρωπο. Αυτό το βλέπουμε στην ζωή του Μωϋσή, που ανέβηκε επάνω στο όρος Σινά, εισήλθε μέσα στον γνόφο, είδε τον Θεό, τον Όντα, έλαβε τον νόμο και τον μετέφερε στον λαό, ώστε και εκείνος, εφαρμόζοντας τον νόμο, να οδηγηθή στην όραση του Θεού. Με αυτήν την προοπτική ερμηνεύει την ζωή του Μωϋσέως ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης στο έργο του «Εις βίον του Μωϋσέως». Αυτό το βλέπουμε και στους Αποστόλους που έζησαν τρία χρόνια κοντά στον Χριστό, αφού εγκατέλειψαν κάθε σχέση με την κοσμική ζωή, τρεις από αυτούς έφθασαν στο όρος Θαβώρ και είδαν την δόξα της θεότητός Του, αλλά όλοι, εκτός από τον Ιούδα, έφθασαν και βίωσαν το μυστήριο της Πεντηκοστής. Η πορεία του ανθρώπου προς την σχέση και κοινωνία με τον Θεό είναι αυτό που ονομάζεται ηθική, η οποία, όπως θα δούμε στην συνέχεια, συνδέεται με την ασκητική.

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Μάιος 2009)

Διαβάστε περισσότερα άρθρα του Σεβασμιωτάτου πατώντας εδώ